

METKA FURLAN

SLOVANSKA BESEDA V ČASU IN PROSTORU
LJUBOV V. KURKINE

COBISS: 1.19

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.28.1.12](https://doi.org/10.3986/JZ.28.1.12)L. V. Kurkina, *Slavjanskoe slovo vo vremeni i prostranstve*, Moskva: Indrik, 2021, 832 str.

V letu 2017, ko je svetovno znana ruska etimologinja Ljubov Viktorovna Kurkina, od leta 2015 dopisna članica Slovenske akademije znanosti in umetnosti, obhajala svoj visoki jubilej, smo se ji v Ljubljani poklonili z izdajo zbornika, v katerem smo zapisali: »Na začetku letošnjega leta [= 2017] je častitljivo obletnico rojstva obhajala v slovanskem svetu in širšem jezikoslovnem svetu dobro znana, cenjena in spoštovana moskovska etimologinja Ljubôv Víktorovna Kúrkina. S pričujočo številko revije Jezikoslovni zapiski ji njeni snovalci skupaj z domačimi in tujimi avtorji prispevkov, ki so se povabili k sodelovanju odzvali brez zadržkov in z veseljem, izražamo globoko hvaležnost za dolgoletno in obsežno opravljeno delo na področju slovanske etimologije, za njen pristni človeški odnos, Slovenci pa ne moremo prezreti tudi njenega velikega prispevka k boljšemu poznavanju slovenskega jezika v strokovnih krogih zunaj meja Slovenije ter k etimološkimi in primerjalnozgodovinskimi raziskavam našega jezika.« (*Jezikoslovni zapiski* 23.2 (2017), 9)

L. V. Kurkina pa se kljub častitljivi starosti v svoji ljubezni in predanosti slovanski etimologiji ni ustavila. Od leta 1965 dalje, ko se je v Moskvi zaposlila na Oddelku za etimologijo in onomastiko Inštituta za ruski jezik V. V. Vinogradova Ruske akademije znanosti, neprekinjeno še danes avtorsko sodeluje pri izdelavi kolosalnega dela *Ėtimologičeskij slovar' slavjanskih jazykov: praslavjanskij leksičeskij fond*, katerega utemeljitelj in dolgoletni urednik je bil Oleg N. Trubačov (1930–2002). Doslej je izšlo že 42 zvezkov. Od samega začetka je bila pri slovarju zadolžena za izbor in etimološko analizo gradiva bolgarskega, makedonskega, starocerkvenoslovanskega in slovenskega jezika, od 40. zvezka dalje pa tudi gradiva poljskega in obeh lužiških jezikov. Ob zahtevnem rednem delu je L. V. Kurkina izdala samostojni monografiji *Dialektnaja struktura praslavjanskogo jazyka po dannym južnoslavjanskoj leksiki* (Ljubljana, 1992) in *Kul'tura podsečno-ogneвого zemledelija v zerkale jazyka* (Moskva, 2011) ter bibliografski priročnik *Literatura k kursu »Ėtimologija«* (2011: http://etymolog.ruslang.ru/doc/etymology_literature.pdf), v kolektivnem delu *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka s vključenjem svedenij o proishoždenii slov: 82 000 slov i frazeologičeskikh vyraženij*

(Moskva, 2007, ponatisa 2008, 2011) pa kot avtorica prispevala etimološke razlage iztočnic slovanskega izvora in izposojenk iz časa do 18. stoletja.

Sočasno od leta 1964 dalje neprekinjeno objavlja razprave, članke in recenzije v pomembnih etimoloških in drugih jezikoslovnih revijah in zbornikih v Rusiji in drugod po svetu, tudi v Sloveniji.¹ Ker so prav te bibliografske enote razpršene po zelo različnih, danes tudi že težje dostopnih publikacijah, je hvalevredno, da se je L. V. Kurkina odločila, da izbor tega svojega dolgoletnega publicističnega opusa ponovno izda v originalni ali deloma predelani obliki.

Pred nami je zato nova monografija v obsegu 832 strani, ki jo je avtorica pomenljivo naslovila *Slovanska beseda v času in prostoru*, razprav, člankov in recenzij pa ni razvrstila po kronološkem kriteriju objav, ampak v sedem tematskih sklopov, in sicer (I) *Etimologiziranje slovanske leksike* (13–135), (II) *Izkušnje etimološkega preučevanja južnoslovanskih jezikov* (137–375), (III) *Etimologiziranje ruske leksike* (377–514), (IV) *Notice k etimologiji zahodnoslovanskih jezikov* (515–525), (V) *Tematske skupine leksike v kulturnem in lingvoetničnem kontekstu* (527–580), (VI) *Izgoslne povezave slovanske leksike: vprašanja linvogeneze slovanskih jezikovnih skupin* (581–627) in (VII) *Iz zgodovine slavistike* (629–690). Osrednjemu delu monografije, ki z naslovi ponazarja avtoričino temeljno usmeritev etimoloških raziskav v leksikalna, arealna in lingvogenetska vprašanja, sledijo popis virov in strokovne literature (691–741), kazalo oseb (742–752), obširno in po jezikih razčlenjeno kazalo obravnavanega besedja (753–824) in razlaga uporabljenih krajšav (825–829). Na koncu vsake od ponovno v izvorni obliki objavljenih ali v tej izdaji predelanih enot je naveden natančen bibliografski podatek o njeni prvi objavi. Žal avtorica posebej ne navaja, kateri prispevki so ponovno objavljeni v izvorni in kateri v predelani varianti, saj bi bil ta podatek dobrodošel za morebitno ugotavljanje, v čem se nova objava razlikuje od prve, ne nazadnje tudi za ugotavljanje razvoja etimološke misli L. V. Kurkine.

V vsakem od sedmih tematskih sklopov je združila prispevke, v katerih je raziskovalni fokus usmerjen k enemu od temeljnih izzivov, ki določajo njene etimološke raziskave: evidenca praslovanskega leksikalnega fonda, povednost južnoslovanskih jezikov, zlasti slovenščine, za praslovanski leksikalni fond, povednost ruske leksike za praslovanski leksikalni fond, etimološke raziskave slovanske leksike kot vir za rekonstrukcijo praslovanske duhovne in materialne kulture, lingvogeneza slovanskih jezikovnih skupin in zgodovina etimoloških raziskav v slavistiki.

Temeljni predmet in vsakokratno izhodišče njenih raziskav je slovanska beseda, ki jo kot etimološki izziv ob upoštevanju njene ožje in širše slovanske besedne družine in zato ustreznice v drugih slovanskih jezikih vodi do njenih starejših formalnih (predvsem besedotvornih) in pomenskih karakteristik in s tem do nje-

¹ V letu 2017 izdelana bibliografija (*Jezikoslovni zapiski* 23.2 (2017), 13–29) je zajela že več kot 190 avtoričinih objavljenih znanstvenih razprav, člankov in recenzij.

nega položaja v starejših jezikovnih stopnjah tja do najstarejše praslovanske. Razporeditev tako evidentiranih sestavin praslovanskega leksikalnega fonda v mlajših jezikovnih stopnjah in v posameznih slovanskih jezikovnih skupinah ali celo samo jezikih (izoglosni poteki) pa ponuja uvid v narečno členitev praslovanščine in kasnejše mednarečne stike, kar odpira pot za pojasnjevanje lingvogenetičnih vprašanj slovanskih jezikov. Za slovenščino je na primer pomembno njeno spoznanje, ki ga je izpostavila že leta 1992, da izoglosni poteki, vezani na slovenščino, ne potrjujejo teorije, da bi pri oblikovanju južnoslovanske jezikovne skupine sodelovali tudi vzhodni Slovani, ampak specifično slovensko-vzhodnoslovanske izolekse izvirajo še iz zgodnjega praslovanskega obdobja.

V monografiji so v drugi tematski enoti na 157 straneh pod skupnim naslovom *Etimologiziranje slovenskega jezika* (211–375)² zbrane bibliografske enote, v katerih je izhodišče raziskave slovensko jezikovno gradivo. Odkar je L. V. Kurkina davnega leta 1968 v moskovski reviji *Ètimologija 1966* objavila prispevek z naslovom *Slovenske etimologije*, v katerem je prvič za izhodišče svoje raziskave postavila slovensko besedje (sln. *bezati* in *bohot*), so se etimološke analize slovenske leksike vrstile neprekinjeno, v prispevkih in recenzijah pa seštevek obravnavanih različnih slovenskih besed – glede na kazalo v monografiji – presega številko 1500. Slovenska leksika jo zanima predvsem v luči možne praslovanske dediščine, zato se v glavnem osredotoča na manj pogosto, praviloma narečno etimološko še nepojasnjeno leksiko, ki bi lahko osvetlila izhodiščni praslovanski leksikalni in posledično oblikotvorno-besedotvorni sistem. Slovenska leksika je namreč konglomerat, v katerem izredni arhaizmi soobstajajo z mlado, ne nujno le izposojeno leksiko. Med arhaizme naše leksike je L. V. Kurkina prepričljivo uvrstila tolminski glagol *grusti gruzem* ‘gristi’ (Kurkina 2021 [1996]:³ 228), ki v slovenščini in tudi širše v slovanskem svetu predstavlja edini primer z ohranjeno polno stopnjo glagolske osnove, ker jo je očitno že zelo zgodaj izpodrinil istopomenski ničtostopenjski *gristi grizem* < psl. **gryz-ti gryzešb*.

Vsebinska razdelka *Etimologiziranje slovenskega jezika* je v monografiji razčlenjena s podnaslovi *K rekonstrukciji deleža slovenskega jezika v praslovanskem leksikalnem fondu*, *Leksikalni arhaizmi slovenskega jezika*, *O leksikalnih arhaizmih tolminskega narečja*, *Ètimologija slovenskih leksikalnih dialektizmov*, *Notice o slovenski etimologiji*, v katerih se vrstijo etimološke analize slovenskega besedja. Sledijo *Komentarji k etimološkemu slovarjem slovenskega jezika*, kjer so na straneh 286–345 ponovno objavljene vse štiri avtoričine recenzije *Ètimološkega slovarja slovenskega jezika* prvega avtorja Franceta Bezljaja

2 V razdelku s tem naslovom je na straneh 369–375 ponovno objavljena tudi predstavitev dveh hrvaških narečnih slovarjev, Jurišičevega *Rječnika govora otoka Vrgade* (iz leta 1973) in Hraste-Šimunovičevega slovarja *Čakavisch-deutsches Lexikon* (iz leta 1979). Uvrstitev teh dveh enot pod skupni naslov *Ètimologiziranje slovenskega jezika* je smiselna, ker v obeh prikazih avtorica opozarja tudi na slovensko-čakavske ustreznice.

3 Letnica v oklepaju se nanaša na leto prve objave.

(kasneje tudi Marko Snoj in Metka Furlan), recenzija *Slovenskega etimološkega slovarja* (346–352) Marka Snoja iz leta 1997 ter recenzija *Novega etimološkega slovarja slovenskega jezika: poskusni zvezek* (353–362) Metke Furlan iz leta 2013. Recenzijam sledi poročilo o Karničarjevi slovarski monografiji o koroškem obirskem narečju (363–368) iz leta 1990.

Vsi, ki se posvečamo etimologiji slovanske leksike v okviru nacionalnih etimoloških slovarjev ali z vidika praslovanske leksike, pa tudi slovanski primerjalni jezikoslovci in dialektologi smo L. V. Kurkini izjemno hvaležni za velikansko opravljeno delo, saj lahko zdaj najdemo njene razprave, članke in recenzije v eni knjigi. Z njo nam je avtorica prihranila čas, ki bi ga porabili pri iskanju njenih razpršenih objav. Hkrati pa monografija zavezuje k uporabi, saj opravičilo o nedostopnosti posameznih bibliografskih enot ne pride več v poštev.